

Wetenschap&Onderzoek

Een zorgzame(re) overheid om sport toegankelijker te maken

Vanuit het sportbeleid, zowel landelijk als lokaal, is er de laatste jaren veel gaande om sport financieel toegankelijker te maken voor mensen met een zeer laag inkomen. Vooral door in te zetten op inkomensondersteuning via regelingen die de kosten van sport vergoeden. Die ontwikkelingen zijn zeker toe te juichen, maar brengen mogelijk een nieuwe vorm van ongelijkheid mee.

DOOR: MIRJAM STUIJ (MULIER INSTITUUT)

Peilingen onder lokale sportbeleidsmedewerkers in de afgelopen drie jaren van Sportakkoord II laten zien dat steeds in zeker een kwart van de gemeenten het aanbod van inkomensondersteuning voor sport is aangepast (zie figuur 1). In een derde van de gemeenten zijn er vanuit het sportbeleid wensen voor veranderingen – ook dat aandeel is vrij constant de afgelopen jaren.

Uit de toelichtingen komen verschillende (gewenste) veranderingen naar voren: een verhoging van de vergoeding, een verruiming van de inkomenscriteria, een andere regeling. Het vaakst komt iets rondom aanbod voor volwassenen naar voren; vooral een regeling (kunnen) starten of structureel maken. Voor jeugd bestaan in (vrijwel) alle gemeenten al regelingen voor sport en/of zwemles. Duidelijke aanjager voor de toenemende aandacht voor volwassenen is het Nationaal Sportakkoord en de daaruit

voortkomende landelijke Alliantie ‘Sport en bewegen voor iedereen’. Deze alliantie steunde het idee vanuit de samenwerkende provinciale sportorganisaties om het Volwassenenfonds Sport & Cultuur op te richten. Dat bestaat sinds 2020. Sindsdien voert het fonds voor een steeds grotere groep gemeenten de regeling uit en ziet het een stijging in het aantal aanvragen. Dat laat zien dat er bij gemeenten animo is om dergelijke ondersteuning te bieden én dat inwoners daar gebruik van maken.

Punten van zorg

Dat zijn mooie ontwikkelingen, die passen bij de ambities vanuit het landelijk sportbeleid om financiële belemmeringen voor sportdeelname weg te nemen. Wel vonden we in onze onderzoeken de afgelopen jaren verschillende punten van zorg. Bijvoorbeeld de grote verschillen tussen gemeenten, vooral in de hoogte van de vergoeding en de uiteenlopende

inkomensgrenzen om in aanmerking te komen. Of dat voldoende en structurele financiering voor veel gemeenten lastig te organiseren is, zeker voor een regeling voor volwassenen. Bovenal zien we dat het geheel van inkomensondersteuning lokaal heel ingewikkeld in elkaar kan zitten, wat de toegankelijkheid belemmert. Dat brengt me bij een ander aandachtspunt. Namelijk dat deze regelingen, ondanks alle goede intenties, ongelijkheid ook in stand houden – of misschien wel een nieuwe vorm van ongelijkheid creëren.

Ongelijkheid door afhankelijkheid van de overheid

Sociale ongelijkheid gaat over ongelijke kansen die mensen in het leven hebben die samenhangen met groepsgebonden verschillen. Bijvoorbeeld gerelateerd aan (de combinatie van) iemands opleiding, inkomen, herkomst, handicap, gender en gezondheidsstatus. Daardoor ontstaat ongelijke toegang tot verschillende vormen van ‘kapitaal’ (hulpbronnen), zoals economisch (geld), cultureel (kennis, vaardigheden) en sociaal (netwerken). Door die ongelijke toegang ontstaan maatschappelijke voor- of nadelen die veelal structureel en hardnekkig zijn. Zo zijn mensen die financieel ‘bestaansonzeker’ zijn, permanent afhankelijk van de overheid. Niet alleen om sportdeelname te kunnen betalen, maar vanwege het bestaan van tal van regelingen om hun inkomen aan te vullen. En door (wisselvallige) beleidsmaatregelen die direct concrete gevolgen hebben. Zo deed het stopzetten van de energietoeslag de armoedecijfers in Nederland weer stijgen. Die afhankelijkheid krijgt ook vorm in de toegankelijkheid van de overheid(sondersteuning). In een gedetailleerd onderzoek naar de lokale aanwezigheid van regelingen voor sport en zwemles constateerden we dat het vinden en begrijpen van de juiste informatie in veel gemeenten lastig is. Dit sluit aan bij meerdere studies naar regelingen in het algemeen (o.a. Huls et al., 2019; Gemeentelijke Kinderombudsman, 2021; Nationale Ombudsman, 2022).

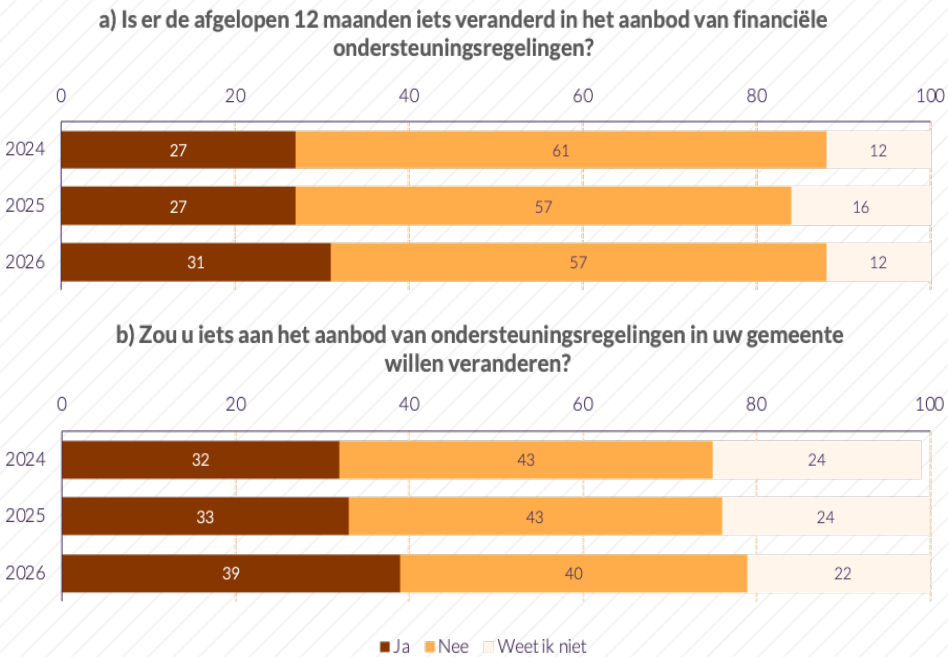
Instantiekapitaal als belangrijke hulpbron

Die ontoegankelijkheid maakt ‘instantiekapitaal’ een extra belangrijke hulpbron voor inwoners: zij moeten de juiste kennis, vaardigheden én houding hebben om toegang tot hulp(instanties) te krijgen. Instantiekapitaal vraagt om voldoende cultureel en sociaal kapitaal om bijvoorbeeld de juiste regeling te kunnen vinden, te begrijpen of je hiervoor in aanmerking komt, of de juiste hulporganisatie te weten te vinden. En te laten zien dat je deze ondersteuning nodig hebt door (gedetailleerde) informatie over je inkomen te delen. En dat voor verschillende lokale regelingen opnieuw én elk jaar weer. De juiste houding betekent dat mensen de verwachtingen en normen van instanties begrijpen en weten hoe ze zichzelf en hun ervaringen het best kunt presenteren: *‘De juiste houding betekent ook dat je zelf heel erg je best doet. Dat jij er alles aan gedaan hebt. Van mensen wordt verwacht dat ze laten zien dat ze hulp heel hard nodig hebben, maar tegelijkertijd dat ze er alles aan doen om de problemen zelf op te lossen – een onmogelijke combinatie.’* (Amagir & Kremer, 2024, p.34) Mensen moeten zo de weg weten te vinden door een doolhof van regelingen en instanties, waarbij de verantwoordelijkheid om dit (goed) te doen vooral bij henzelf ligt.

Complexiteit maakt de overheid minder nabij

‘Complexiteit is een nieuwe vorm van ongelijkheid geworden’, constateert hoogleraar politicologie Catherine de Vries. In haar lezenswaardige boek *De symfonie van onvrede* (2026) illustreert ze aan de hand van talloze onderzoeken hoe verschillende Europese overheden de afgelopen decennia minder ‘nabij’ werden. Burgers hebben daardoor steeds minder het gevoel dat de overheid er voor ze is. Dat speelt in op hun gevoel van waardigheid, van meedoen en meetellen in de samenleving. Vooral bij mensen met minder privileges, die meer van publieke voorzieningen afhankelijk zijn.

Figuur 1. Recente veranderingen en wensen voor veranderingen vanuit lokaal sportbeleid in aanbod van sportregelingen* (in percentage gemeenten)**

Bron: Mulier Instituut/Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), VSG-panel, april 2024 (n=117), maart 2025 (n=140), maart 2026 (n=196).
* In 2025 en 2026 vroegen we (alleen) naar regelingen voor sport, in 2024 vroegen we ook naar regelingen voor zwemles.
** Door afronding komt het totaal niet overall uit op 100 procent.

OUDEREN OP ZWEMLES IN ZWEMBAD DE WEL IN NIEUWKOOP.

Die grotere afstand tot de overheid komt vooral door een verschraving van de publieke voorzieningen, laat De Vries zien. Dat komt door het verdwijnen ervan, maar ook door de grotere drempels die burgers ervaren bij de toegang tot voorzieningen. Die verschraving is ongelijk verdeeld: *'Niet voor iedereen, maar wel voor precies die groep die het vaakst afhankelijk is van publieke voorzieningen. Mensen met een lager inkomen, een lager opleidingsniveau of beperkte digitale vaardigheden botsen het hardst op een systeem dat ingewikkeld en onpersoonlijk is geworden.'*

Inkomensondersteuningsregelingen zijn hier een treffend voorbeeld van. In de basis een voorziening voor mensen met een te laag inkomen om (waardig) rond te komen en een manier om dat aan te vullen. Maar de administratieve en emotionele lasten voor (potentiële) aanvragers zijn hoog. In ons onderzoek naar de informatievoorziening vonden we tal van illustraties: gemeentewebsites met grote hoeveel-

Mensen moeten de weg weten te vinden door een doolhof van regelingen en instanties, waarbij de verantwoordelijkheid om dit (goed) te doen vooral bij henzelf ligt

heden informatie over regelingen en hulporganisaties, tegenstrijdigheden in de informatie, strenge of juridische formuleringen, informatie voor verschillende soorten publiek en lange formulieren om in te vullen.

De Vries en anderen laten zien dat bureaucratie, en de daarmee gepaarde gaande lasten voor burgers en professionals, voortkomt uit diepgewortelde politiek-ideologische opvattingen. Het is een uitingsvorm van een overheid die burgers wantrouwt en controleert. Vooral als ze aanspraak op sociale voorzieningen

maken. Het complexe geheel aan inkomensondersteuningsregelingen, onder andere voor sport, is daar een logisch gevolg van.

De administratieve lasten die dit voor burgers meebrengt, kennen verschillende soorten 'kosten': psychologische drempels moeten overwinnen (schaamte, stress), moeten leren (hoe aan te vragen, wat het oplevert) en moeten naleven (informatie geven, voldoen aan wat er gevraagd wordt). Denk aan het eerdergenoemde instantiekapitaal (kennis, vaardigheden, netwerk) dat nodig is om regelingen aan te

kunnen vragen. Maar mensen die van deze ondersteuning afhankelijk zijn om rond te kunnen komen, beschikken hier vaak minder over. Zo houden deze regelingen sociale ongelijkheid ook in stand.

Betekenenissen voor de ambities vanuit het sportbeleid

Armoede in Nederland verminderen ligt niet in handen van het sportbeleid, en ook maar zeer beperkt bij gemeenten. Toch zijn er ook binnen het huidige systeem mogelijkheden om meer nabijheid te creëren, en zo de toegankelijkheid van de overheid en de mogelijkheden tot sportbeoefening te vergroten. Vooral door de manier waarop regelingen en de toegang zijn vormgegeven. Voorbeelden om meer nabijheid te creëren zijn:

menselijk contact in het aanvraagproces, of in ieder geval de optie daartoe – bijvoorbeeld door een intermediair die helpt bij het invullen, inloopspreekuren op verschillende locaties in de gemeente, een buurtsportcoach die de weg kent; de regelingen lokaal bundelen, waardoor inwoners niet alles los hoeven aan te vragen en niet overal en steeds opnieuw hun inkomensgegevens te hoeven laten zien; toegankelijke informatie, in toon, lengte, taalgebruik.

Maar ook sportaanbieders faciliteren om (potentiële) sporters de weg te kunnen wijzen naar de lokale ondersteuningsmogelijkheden is een manier om de toegankelijkheid te vergroten. Ook zij kunnen een nabije overheid gebruiken. Inkomensondersteuningsregelingen zijn pleisters. Heel belangrijke, weten we uit onderzoek, maar toch. En ze houden de afhankelijkheid van de overheid in stand. De toegankelijkheid ervan vergroten kan wel de pijn verzachten. ●

Mirjam Stuij is senior onderzoeker bij het Mulier Instituut. Ze richt zich vooral op vraagstukken rondom sociaaleconomische ongelijkheid in sport, bewegen en zwemles. Bronnen zijn bij haar op te vragen via m.stuij@mulierinstituut.nl